

Якою ж мірою державна влада в Україні спирається на громадську думку? Дати точну і повну відповідь на це запитання досить складно, оскільки тривалий час не проводились широкі опитування представників державної влади із зазначеної проблеми.

Досвід розвинених країн свідчить, що участь громадської думки в державному управлінні та прийнятті політичних рішень має забезпечуватися низкою демократичних гарантій: юридичними, політичними і суспільними.

Найважливішою умовою становлення і розвитку демократичної правової держави є налагодження системи постійного та ефективного взаємозв'язку між державною владою і суспільством. У переважній більшості сучасних країн всі ці механізми взаємозв'язку між державою та суспільством інституціалізовано і врегульовано на законодавчому рівні.

Використання громадської думки в процесі соціального управління базується на тому, що вона містить у собі один із різновидів соціальної інформації, вкрай необхідний для ефективного управління суспільством. Це стосується інформації про внутрішній світ людей, їх оцінки свого становища в суспільстві, мотиви діяльності, емоційні та психічні стани тощо. Введення громадської думки в управлінські акти дає змогу синхронізувати в суспільстві об'єктивні процеси, відносини з суб'єктивними оцінками, думками людей.

Література:

1. Иванов О. И. Общественное мнение и власть // Соц.полит. журн. — 1993. — № 7. — С. 37–41.
2. Політичний енциклопедичний словник. — К.: Генеза, 1997.
3. Матвеева Т. Референдум — образ жизни швейцарцев // Междунар. жизнь. — 1995. — № 5. — С. 86–91.
4. Лоурен Ле Дюк. Учасницька демократія: референдуми у теорії та на практиці: Перекл. з англ. Р. Ткачук. — Харків: Центр освітніх ініціатив, 2002.
5. Українське суспільство: соціологічний моніторинг 1994–2003 /За ред. Н. В. Паніної. — К.: Ін-т соціології НАН України, 2003.
6. Квятковский С. Изучение общественного мнения и политика // Актуальные проблемы изучения и формирования общественного мнения, его использование в управлении социальными процессами. — М., 1987.
7. Общественное мнение и власть: механизм взаимодействия / Под ред. А. А. Ручки. — К., 1993.

Соловій Г.,

*доцент кафедри політології,
глобалістики та публік рилейшнз
Університету «Україна»*

ГРУЗИНО-РОСІЙСЬКА ВІЙНА НА КАВКАЗІ: ІСТОРІЯ, ПРИЧИНИ І НАСЛІДКИ

Серпень 2008 року сколихнув світову спільноту новими проявами агресії на постколоніальних просторах колишнього Союзу та новим витком протистояння на Кавказі, де вже багато років не знаходить свого вирішення заморожений грузино-осетино-абхазько-російський конфлікт.

Якщо поглянемо в корінь та історію даного питання, то побачимо, що витoki конфлікту сягають часів розпаду СРСР та появи нових незалежних держав, котрі змушені були самотужки з'ясовувати стосунки з національними меншинами на своїй території.

Грузино-осетино-абхазький конфлікт став ще у 90-х роках одним з найгостріших етнополітичних конфліктів, які потребували дуже обачного і дипломатичного підходу з усіх сторін, задіяних у протистояння.

Першопричинами грузино-абхазького конфлікту стала міграційна політика, котра проводилась Берією і призвела до зменшення чисельності абхазців на території регіону, де станом на 90-ті роки абхазців було близько 17%, а решта грузини та вірмени. До 50-років абхазька мова не викладалась у школі і була замінена грузинською. Згодом на території Абхазії у 1957, 1967, 1978 роках лунали заклики до виходу з Грузинської РСР, котрі вилились у загострення стосунків у березні 1989 року, коли 30 тисячний Схід абхазького народу озвучив відновлення союзного статусу Абхазії та її вихід зі складу Грузії [1].

Коли ж 21 лютого 1992 року було скасовано Конституцію Грузинської РСР та відновлено попередню Конституції Грузинської демократичної республіки 1921 року, то абхазьке керівництво сприйняло це як відміну автономного статусу Абхазії і відновило власну Абхазьку конституцію, згідно з якою країна визнавалась суверенною, однак міжнародна спільнота не визнала такого самочинства. Почався новий виток і загострення протистояння, що змусило Тбілісі ввести війська в автономію.

14 серпня 1992 року між Грузією і Абхазією почалися військові дії, які переросли в справжню війну із застосуванням авіації, артилерії і інших видів зброї. Метою грузинського уряду було встановлення контролю над частиною своєї території і збереження її цілісності. Метою абхазьких властей - розширення прав автономії і, зрештою, отримання незалежності. Політичну і матеріальну підтримку абхазькій стороні надавала Росія під керівництвом Єльцина, яка допомогла тимчасово згладити протистояння. Цікаво, що на боці абхазьких збройних формувань виступали також представники бунтівної Чечні, так зокрема, коли 27 вересня 1993 року Сухумі був узятий абхазькими і північнокавказькими загонами, у складі останніх бойовий досвід отримали чеченські керівники, зокрема Шаміль Басаєв.

Російська сторона у 90-х роках формально намагалась зберігати нейтральний статус, хоча її збройні формування, які залишились ще з радянських часів, таки були звинувачені Тбілісі у веденні розвідувальних операцій. 2 квітня 2002 року був підписаний грузино-абхазький протокол, згідно з яким патрулювання верхньої частини Кодорської ущелини (територія Абхазії, контрольована Грузією) було доручене російським миротворцям і військовим спостерігачам ООН.

18 жовтня 2006 року Народне зібрання Абхазії звернулося до російського керівництва з проханням визнати незалежність республіки. Зі свого боку російське керівництво у той час неодноразово заявляло про безумовне визнання територіальної цілісності Грузії, невід'ємною частиною якої є Абхазія.

Щодо історії грузино-осетинського конфлікту, то його витoki теж ідуть з 90-х років, коли наприкінці 1989 р. рада народних депутатів Південно-Осетинської автономної області ГРСР прийняла рішення про підвищення статусу автономії до республіканського у межах Грузинської РСР та надання осетинській мові статусу державної на території Південної Осетії. У відповідь на такі дії Президія Верховної Ради Грузії відмінила рішення осетинської обласної ради, як не конституційне, що вилилось у похід на Цхінвалі 30-40 тис. грузинських мітингувальників на чолі з Головою Хельсінкської групи Грузії Звіадам Гамсахурдія. Осетинська влада робила ряд провокативних дій, приймаючи декларацію «Про суверенітет Південної Осетії», все це грузинська сторона визнала протизаконним і такими, що суперечать чинній конституції.

У грудні 1990 Сесія Верховної Ради Грузії прийняла рішення про скасування автономної області. І знову посередником у конфлікті стала Росія, у 1991 році президент СРСР М. Горбачов відмінив рішення осетинської облради про проголошення Південно-Осетинської Республіки і рішення Верховної Ради Грузії про скасування ПОАО, як такі, що не відповідають Конституції Радянського Союзу, та зобов'язав керівництво МВС ГРСР вивести свої підрозділи з території Південної Осетії. У той же день відбувається збройне

зіткнення між мешканцями Цхінвалі та грузинськими міліціонерами. З цієї дати грузино-осетинський конфлікт переходить у збройну фазу [3].

У липні 1992 р. на підставі Дагомиських грузино-російських домовленостей з врегулювання грузино-осетинського конфлікту у зону конфлікту був введений військовий контингент миротворчих сил РФ. Миротворчі сили у Південній Осетії називались змішаними, натомість до них входили виключно російські військові підрозділи.

Відомі також факти, що Національна гвардія та озброєні групи в Осетії та Абхазії були створені силовими структурами Росії, передусім ФСБ. Зброю військовим формуванням на території обох автономій постачала також російська сторона [2].

На початок російсько-грузинського протистояння у 2008 році територіями автономій керували переважно вихідці і громадяни Російської Федерації, зокрема колишній службовець КГБ Анатолій Баранов, раніше очолював ФСБ Мордовії, начальник МВС Міхаїл Міндзаєв - апарат МВС Північної Осетії, міністр оборони Васілій Лунєв був військовим комісаром російського міста Пермь, а секретар Ради Безпеки Анатолій Баранкевич – в минулому замісник комісара Ставропольського краю [3].

Історія замороженого етнічного конфлікту на Кавказі у серпні 2008 року вкотре розігралась і розкрутилась завдяки російському сценарію втручання у ці події. Однак, те, що сталося 8 серпня 2008 року, вкотре перекреслило існуючу систему міжнародного права, яка заснована на визнанні суверенітету та територіальної цілісності самостійних держав. Чому вкотре, – тому що історія знає немало причин військової агресії сильної держави проти слабкої всупереч усім нормам міжнародних відносин і здорового глузду, просто з метою показати “хто в хаті господар”. Серед прикладів можна згадати останні найяскравіші – це військові дії США в Іраку, які так і не знайшло там ядерної зброї, це і прецедент визнання Косово ООН і рядом європейських країн, це і російсько-чеченська війна. На перший погляд здається, що все це події різного порядку, з різною мотивацією і причинами – це так, але об’єднує їх дещо спільне, а саме порушення міжнародних норм права, переступання через закон, аргументація сили. Складається враження, що світова дипломатія безсила, вона втрачає здатність і спроможність аргументовано, спокійно і наполегливо шукати компромісів, адже усі перелічені конфлікти могли знайти мирне вирішення без застосування зброї, смерті невинних людей та розколу країн.

У грузино-російському конфлікті світова дипломатія також показала свою слабкість і певну розгубленість та безпорадність. Згадаймо, як неспішно визначалось з позицією керівництвом ООН, хоча це його статут в першу чергу було порушено, коли російський агресор вдерся на грузинську територію; як нахабно і з викликом вів себе російський представник в ООН; як шукали шляхів порозуміння в Росії та Грузії Саркозі та Кондоліза Райз. Треба визнати тут і певну непереконливість і очевидно хибність політики Саакашвілі та грузинської дипломатії, які не змогли знайти достойні аргументи і запевнити конфліктні автономії у максимальній лояльності та підтримці з боку офіційного Тбілісі.

Можливо керівництву Грузії і вдалось би владнати конфлікт, однак вкотре втрутилась Росія, яка під прикриттям так званої “операції з примусу Грузії до миру” вводить танки і військову техніку на територію Грузії не лише у конфлікті зони Південної Осетії та Абхазії, але й бомбить мирне населення, інфраструктуру, аеропорти, контролює порти, перекриває дороги, мотивуючи це тим, що Грузія начебто ображає російських громадян і проводить так званий “геноцид” проти осетин і абхазців.

Патологічно абсурдним виглядає саме твердження “примусу Грузії до миру” на її ж території, як і решта алогічної мотивації російського керівництва. Адже відомо, що Росія спеціально надавала росіянам, що мешкають на території автономій, паспорти, тобто порушувала Конституцію Грузії, тим самим створюючи незаконний прецедент подвійного громадянства. Взагалі прикриваючись такою аргументацією, а точніше її повною відсутністю, Росія може в майбутньому вривається в будь-яку іншу європейську країну, бо там ображають її громадян. І що найбільш парадоксально, що це твердить керівництво

країни, яке саме принижує своїх громадян авторитарними методами правління, низьким рівнем життя, корупцією, маніпуляціями суспільної свідомості, придушенням опозиції в Росії, відсутністю свободи слова і т.д. – однак для інших країн світу це ж не привід вводити свої війська на російські території.

Але жодні аргументи та заклики світовою спільноті, структур ЄС та інших країн для Росії абсолютно пусте місце. Російський президент зустрічається з Ніколя Саркозі, Ангелою Меркель, послами і дипломатами, обіцяє одне, а робить інше, – світова спільнота шокована такою непослідовністю. Однак, як справедливо зазначають ряд світових і українських аналітиків, Росія просто бере історичний реванш за “приниження 1991-2004 років” [6] та прагне нового перерозподілу на свою користь на геополітичній карті світу.

Власне кажучи, у ситуації грузино-російського конфлікту Абхазія і Південна Осетія стали всього лиш розмінною монетою та пішками в чужій грі. Так звані лідери невизнаних республік Кокойте і Багапша виглядають як провінційні князьки, васали могутнього Кремля, які на кровопролитті та смерті свого народу прагнуть утвердити власні мізерні політичні амбіції, а заодно підіграти офіційній Москві, котра також бомбила мирне населення вказаних автономій, а тепер з поспіхом обіцяє відбудову зруйнованих міст і навіть більше того, роздає пенсії на самовільно захоплених територіях як певний підкуп населення.

Хоча шукати логіку в діях Москви – це невдячна справа, як і вірити словам російського президента чи російських дипломатів. Адже Москва всіляко зволікала з виконанням домовленостей мирного врегулювання, підписаним президентом Франції Ніколя Саркозі та Медведевим. Росія так і не вивела остаточно війська з грузинських територій, твердячи, що присутність її регулярної армії – це посилення російського миротворчого контингенту. Більше того, визнавши незалежність самопроголошених республік, Москва твердить, що тепер вони мають право розташовувати свої військові формування, погоджуючи це лише з обраним керівництвом Абхазії і Осетії, - це чергове порушення домовленостей і обіцянок, даних Медведевим Саркозі та європейським дипломатам.

Загалом абсурдним виглядає сам факт того, що Росія як агресор, будучи задіяною і зацікавленою у даному протистоянні, виступає посередником. І тут світова спільнота ще у 90-х роках допустила величезну помилку, дозволивши Росії одноосібно виступати в ролі так званого миротворця, хоча 2 квітня 2002 року був підписаний грузино-абхазський протокол, згідно з яким патрулювання верхньої частини Кодорської ущелини було доручено не лише росіянам, але й військовим спостерігачам ООН. Залишається відкритим питання, чому обіцяних представників ООН і ЄС досі немає у зоні конфлікту? Можливо, ЄС просто не хоче псувати взаємини з Росією, побоюючись енергетичного шантажу російським газом?

Цікаво, що російська сторона, незважаючи на погіршення стосунків з ЄС, НАТО і світовою спільнотою в цілому, продовжує йти на конфронтацію, стверджуючи, що вже не хоче вступати у СОТ і продовжувати співпрацю у рамках домовленостей Росія – НАТО і т.д. І тут виникає риторичне запитання: невже суверенітет Південної Осетії та Абхазії так багато значить для Росії? Очевидно, що показуючи власну військову могутність світові, Москва демонструє свою вагомість на пострадянському просторі і зокрема у такому “мертвому” утворенні як СНД; Москва мстить Грузії, бо їй, бачте, не подобається Саакашвілі (щоправда і Путін, і Медведев теж багатьом не подобається, але це не привід для агресії); Росія мстить НАТО за те, що Альянс хоче наблизитись до її кордонів, долучивши Україну і Грузію до плану дій щодо членства, а також розмістивши у Європі, зокрема у Польщі, системи ПРО; Москва мстить ООН за визнання суверенітету Косово, що було юридично незаконним, а морально-політичним кроком, котрий не сприйняли цілий ряд європейських країн, який осудила і Москва, підтримуючи Сербію (і власне у цій ситуації ЄС “розхльобує” ту кашу, яку самостійно заварило); врешті Москва просто намагається вернути собі роль лідера у світовій геополітиці і змусить усіх її поважати і рахуватись з її думкою. Багато аналітиків і політиків задаються питанням – виграє чи програє Росія у цій війні, – але Росія перманентно знає відповідь, вона переконана у своїй “почесній” символічно-міфологічній місії так званого

Третього Риму і не сумнівається у перемозі – саме так патетично це звучить у свідомості російських очільників.

Якщо порівняти грузино-російський конфлікт щодо Південної Осетії та Абхазії з аналогічними етнічними конфліктами у Косово та Чечні, то непослідовність позиції Росії очевидна. Анексуючи автономії, які були у складі Грузії, Росія заперечує територіальну цілісність незалежної суверенної держави, однак, коли у Сербії забирали Косово, Росія була на стороні Белграда, – чому? – адже ситуація практично схожа. Тут власне непослідовність проявили і міжнародні структури, зокрема ООН, мотивуючи це морально-політичною доцільністю. Європа сама створила прецедент, зафіксувавши таким чином перехід до міжнародного права, заснованого на силі та власних інтересах. Цікавий також інший момент, що коли Чечня вимагала незалежності, російська влада затаврувала її ярликом “чеченські терористи”, а коли ті ж чеченці виступали на боці абхазців і осетин, – то російська сторона теж стала на сторону сепаратистів, переслідуючи свої власні цілі.

Отже, як бачимо, аргументація російської сторони настільки суперечлива і мінлива, що вести переговори з Росією справа невдячна і нерідко заздальгідь приречена. Однак світова спільнота розуміє, що перервати бодай якусь нитку діалогу, означає ще більше озлобити авторитарну та схильну до агресії російську владу, тому європейські дипломати шукатимуть цивілізовані методи і важелі впливу як політико-правового, так і економічного характеру, що повинні змусити Росію принаймні поважати міжнародне право.

Цікава також проекція грузинських подій на ситуацію в Україні, оскільки вони загострили питання гарантій безпеки також для України, проблеми перебування російського Чорноморського флоту на Україні та розпалили внутрішньополітичні дискусії [4], адже українські політичні сили по-різному відреагували на грузино-російський конфлікт. Якщо Президент Ющенко і «Наша Україна» однозначно засудили дії Росії і стали на бік Грузії, то Партія регіонів навпаки схильна зберегти добросусідські стосунки з Росією навіть за рахунок територіальної цілісності Грузії. Більше того, депутати Верховної Ради Криму, а більшість там становлять прорегіональні політики, звернулись до Верховної Ради України з вимогою визнати незалежність Абхазії та Південної Осетії. Очевидно найбільш зважену позицію зайняла прем'єр-міністр Юлія Тимошенко, уряд визнав територіальну цілісність Грузії, засудив військове втручання Росії, і навіть надав гуманітарну та фінансову підтримку Грузії. Однак колеги по коаліції НУНС розцінили таку виваженість як загравання з Москвою, прем'єра звинуватили в національній зраді, більше того, грузинське питання стало одним з чергових непорозумінь у стосунках всередині коаліції, котра 16 вересня 2008 року припинила своє існування.

Література:

1. Грузино-абхазський конфлікт // <http://uk.wikipedia.org/wiki>
2. Зародження та розвиток осетинських недержавних збройних формувань, їх трансформація державні збройні структури // <http://forum.milua.org/viewtopic.php?p=29773>
3. Російсько-грузинська війна або Війна у Південній Осетії // <http://uk.wikipedia.org/wiki>
4. Карасьов В. Війна в Грузії: новий виклик для іміджу майбутнього Президента // <http://www.pravda.com.ua/news/2008/8/20/80153.htm>
5. Кулик В. Про Кавказ: Україні треба зробити висновки // http://www.bbc.uk/ukrainian/indepth/story/2008/08/080809_kulyk_is_is.shtml
6. Сушко О. Україна наступна // <http://www.pravda.com.ua/news/2008/8/12/79803.htm>
7. Червак Б. Стаття Інформаційна війна на Кавказі, хто виграв і хто програв // <http://www.pravda.com.ua/news/2008/8/19/80105.htm>